

Från ord till handling för ortolanen

Åtgärdsprojekt för
ortolansparven i Uppland

PETER SCHMIDT INFORMERAR FRÅN UOFS FÅGELSKYDDSGRUPP

Söderby, Enköping, maj 2015

FOTO: PETER SCHMIDT

Ortolansparvens bekymmersamma nedgång i jordbrukslandskapen runt om i Sverige har uppmärksamats mycket de senaste åren, inte minst efter upprop och påtryckningar från just UOF. Flera artiklar har tagit upp ämnet i både lokala och nationella fågeltidskrifter och ett par välbesökta seminarier har anordnats med experter och miljövårdsaktörer från olika delar av Sverige. Detta har resulterat i flera nystartade projekt runt om i landet och har även lett till att det på uppdrag av Naturvårdsverket tagits fram ett förslag till nationellt åtgärdsprogram för ortolansparv under perioden 2015–2019. Arbetet med detta koordineras av Länsstyrelsen i Örebro län och i skrivande stund ligger åtgärdsprogrammet på remiss för att förhoppningsvis kunna fastställas inom en snar framtid.

I både Enköpings och Uppsala kommuner pågår sedan ett par år tillbaka en handfull projekt med syfte att upprätthålla eller restaurera ortolanbiotoper. Den centrala åtgärden är att anlägga osådda remsor eller rutor i vårsådd spannmål. På så sätt skapas låg och gles vegetation vilken är optimal för ortolansparvarnas födosöksstrategi. Igenväxning är negativ för ortolanerna och på några platser har man

därför gallrat träd och sly eller genomfört markbränning för att skapa öppnare områden. Dessutom har man stödutfodrat med havre och på några ställen även gjort försök att med bandspelare locka fåglar att slå sig ner under våren. UOFs fågelskyddsgrupp har varit drivande eller delaktig i alla dessa projekt. Petter Haldén, som arbetar med åtgärder för jordbruksfåglar på Hushållningssällskapet, har haft en central roll där han i samarbete med Uppsala kommun, Länsstyrelsen och Upplandsstiftelsen sett till att åtgärder som gynnar ortolansparv har utförts. Petter är för övrigt även huvudförfattare till det föreslagna åtgärdsprogrammet.

Vi har all anledning att återkomma med mer detaljerade beskrivningar och resultat från dessa insatser, men i detta nummer vill vi passa på att ge en översikt över de projekt som pågår.

”En viktig del av projektet är informationsspridning, där det bland annat ingår att samtala med flera lokala markägare om ortolansparvens förekomst och behov i området.”

Osådd åkermark väster om
Torslundagropen, vy mot
nordväst. Höstvetet till vänster.
Den 1 juli 2015.

FOTO: PETTER HALDÉN

Vid Torslundagropen kunde åtminstone en säker häckning av ortolansparv konstateras 2015. Könbestämningen av den matande fågeln på bilden är inte självklar, men troligen är det ändå en hona. Relativt utfärgade honor verkar förekomma, även om de aldrig är lika bjärt tecknade som hanar och likt mer typiska honor har streckning på hjässan. Ortolansparv, *Emberiza hortulana*, Torslundagropen, Enköping, den 1 juli 2015.

FOTO: PETTER HALDÉN

LONA-projekt i Söderby 2013–2016

I jordbruksområdet kring Kil och Söderby, en knapp mil nordväst om Enköping, finns Upplands för närvarande största förekomst av ortolansparv. I bästa fall finns här något 10-tal par utspridda på ett par kvadratkilometer.

Några kilometer längre österut, vid Rönna, har det tidigare funnits en ortolansparvspopulation, men denna försvann för cirka 15 år sedan. Biotopen vid Rönna anses dock fortsatt vara fin och detta, tillsammans med närheten till kvarvarande ortolanpopulationer, gör att det borde finnas goda förutsättningar att återfå häckande fåglar där. UOF driver här i samarbete med Enköpings kommun ett så kallat LONA-projekt, med finansiering från Länsstyrelsen. Årligen lämnas osådda rutor eller remsor i grödan.

I området har även ett antal åkerholmar glesats ur och bränts samt en större gräsmark plöjts upp för att skapa åkermark. Eventuellt finns det utrymme för att ytterligare mark kan restaureras framöver.

De två projektområdena brukas av tre olika lantbrukare, en i Söderby och två i Rönna. Lantbrukarna erhåller ekonomisk kompensation för utebliven skörd på osådda arealer. En viktig del av projektet är informationsspridning, där det bland annat ingår att samtala med flera lokala markägare om ortolansparvens förekomst och behov i området. Utvärderingen sker årsvis genom ett 10-tal inventeringstillfällen under perioden maj–juli, då sjungande hanar och häckande fåglar noteras.

Torslundagropen

I ett nedlagt grustag nära Vånsjöåsen i Enköpings kommun finns sedan länge en förekomst av ortolansparv. Denna övergivna täkt är numera ett naturreservat som förvaltas av Upplandsstiftelsen. Platsen är också intressant för andra hotade arter, inklusive ett antal sandlevande insekter.

Under 2014 engagerades Hushållningssällskapet för att förmedla kontakt med lantbrukare och genomföra några åtgärder med specifik inriktning mot ortolansparv. På ett åkerskifte öster om grustaget, som ingår i naturreservatet, plöjdes en mångårig träda och såddes under våren 2015 med obetad

havre som sedan lämnades oskördad. I grödan på intilliggande åkermark (höstvet under 2015) väster om gropen, sparades cirka 0,5 hektar osått för att förse fåglarna med lämplig födosöksmiljö. Dessutom lades under slutet av april 25 kg havre ut på olika platser i grusgropen som lättillgänglig föda för ortolanerna när de kommer tillbaka från vinterkvarteren i början av maj.

Förhoppningsvis kan insatserna i Torslundagropen följas upp med fortsatta och kompletterande åtgärder under kommande år. UOF är med på ett hörn och finansierar de osådda partierna på västsidan.

I de få kvarvarande områden, där ortolanen förekommer i ren jordbruksbygd, är det vanligen goda förekomster även av andra arter typiska för det varierade jordbrukslandskapet, som till exempel stenskvätta, hämppling, törnskata och gulsparv. På bilden samsas en ortolanhane med en stenskvätta, även den hane, på en sten i en betesmark. Söderby, Enköping, den 15 maj 2015. FOTO: PETER SCHMIDT

Uppsala kommun

Norr om Uppsala längs Fyrisån fanns fram till åtminstone början av 1990-talet en spridd förekomst av ortolansparv, bland annat vid Faxan, Stora Vallskog, Vallsgärde och Fullerö. Bland dessa är det sedan flera år bara Faxan som årligen hyst några enstaka par. Det bedöms fortfarande finnas goda förutsättningar för ortolan på flera ställen i området, och därför har man på några utvalda platser gjort ansträngningar för att hejda igenväxning och skapa osådda arealer i grödorna för att om möjligt rädda kvar den spillra av arten som förhoppningsvis ännu finns kvar i kommunen. Även här har stödutfodring med havre bedrivits på flera platser. Vid Stora Vallskog gjorde markägaren Uppsala kommun, med ekonomiskt stöd från Länsstyrelsen, en omfattande restaurering av en före detta grustäkt inför 2014 (se FiU nr 4 2014).

Under maj och juni 2015 hävdade en ortolansparv revir i omedelbar närhet till den restaurerade täkten. Dialog förs också med lantbrukaren som har mark vid Stora Vallskog och Faxan. Han har under senare år, mot ersättning, lämnat vissa arealer osådda till förmån för ortolansparv. Vid Faxan har dessutom Länsstyrelsen förmått Skanska att restaurera sin före detta grustäkt, i första hand för att gynna det lokala insektslivet, men också till förmån för ortolansparv.

I sydvästra kanten av naturreservatet Fullerö Backar finns en sedan länge övergiven mindre husbehovstäkt som höll ortolansparv fram till tidigt 1990-tal. Under vintern kommer av allt att döma en mindre restaurering att utföras där samtidigt som betet utökas för att även detta skall bli en lämplig häckningsmiljö för ortolansparv.